

परम्परागत र आधुनिक मौरीपालनमा फरक*

प्राचीन कालदेखि उन्नत प्रविधि विना स्थानीय श्रोतहरू मात्र प्रयोग गरेर पालिंदै आएको मौरी पालन शैलीलाई परम्परागत मौरी पालन भनिन्छ । परम्परागत मौरी पालन शैली अनुसार मौरी पालन गर्दा आइपरेका विविध कठिनाइलाई समाधान गर्ने विविध उपायहरू खोजेर पत्ता लागेका उन्नत औजारहरू र सीप प्रयोग गरेर मौरी पालन गर्ने शैली आधुनिक मौरीपालन हो ।

परम्परागत मौरी पालन :

हजारौं वर्ष अघिदेखि वन वृत्यान वा भीर पहराका टोडका तथा अँध्यारा प्वालहरूमा बस्न रुचाउने मौरीहरू क्रमशः मानिसको बस्ती वा बस्तीको वरपर गोठ-कटेरा, घरमा राखिएका मद्दुस, ठेका, खोपा वा भ्याल आदिमा बस्न थाले ।

ती मौरीहरूले संकलन गरेको मह, कुट र मौरीको छाउरा मानिसले खान थाले । अनि मानिसले वन जंगलबाट मौरी खोजेर ल्याउने र कुनै खोक्री रुखको मुढो खोपेर, सफा गरेर बनाइएको मुढेघारमा राख्न थालियो । यस्ता खोपे वा मुढे घारमा राखिएका मौरी गोलाको रेखदेख र स्याहार गर्ने ज्यादै असजिलो हुन्छ । त्यसैले परम्परागत शैलीले पालिएका मौरी गोलाको उत्पादन पनि कम हुन्छ । मौरी गोला पनि कमजोर हुन्छ ।

आधुनिक मौरी पालन:

परम्परागत तरिकाले धेरै वर्ष अघिदेखि पालिंदै आईएको मौरीपालन शैलीमा परेका अप्ठ्याराहरू थाहा भएपछि ती समस्याको समाधान गर्न विभिन्न औजार-उपकरण र प्राविधिक सीपको विकास भयो । यसरी हालसम्म पत्ता लागेका साधन र सीपको प्रयोग गरी कम

खर्च बाटै बढी आमदानी लिन सहयोग गर्ने विधिलाई आधुनिक मौरी पालन भनिन्छ ।

आधुनिक मौरीपालन गर्ने व्यक्ति प्राविधिक दृष्टिले दक्ष हुनुपर्छ र उसँग ठूला र निरोगी मौरी गोला, नाप मिलेका आधुनिक घर, आधार चाका, मह मदानी लगायत अन्य सहयोगी सामग्री हुनुपर्छ । यी सबै कुरालाई उचित व्यवस्थापन गर्नु नै आधुनिक मौरी पालन हो ।

परम्परागत मौरीपालन अनुसार पालिएका मौरीलाई घरभित्रका क्रियाकलापहरू (जस्तै) मौरीले काम गरे नगरेको, काम गरेको भए मह, कुट, छाउराको मात्रा बुझ्न, घरभित्र मौरीका शत्रु र रोगले दुख दिए नदिएको, गोला कमजोर वा बलियो, मह काढ्ने वा कृत्रिम आहारा खुवाउने, औषधी उपचार तथा शत्रु नियन्त्रण गर्न, आधुनिक औजार उपकरण जस्तै कृत्रिम आधारचाका र मह मदानी प्रयोग गर्न, (जस्ता) अरु कतिपय कामहरू गर्न र बुझ्न सकिदैन भने आधुनिक शैली अनुसार मौरी पाल्दा यी सबै कामहरू गर्न र बुझ्न ज्यादै सजिलो हुन्छ ।

फलस्वरूप मौरीलाई मानिसले थुप्रै कामहरूमा सहयोग गर्न सकिन्छ र मौरीको गोला सधैं बलियो रहनाले उत्पादनमा उल्लेखनीय वृद्धि हुन्छ । उदाहरणको लागि परम्परागत मौरीपालनमा कृषकले मह काढ्दा घरमा भएका चाका भिक्दा चाकामा भएका मह, कुट, छाउरा र मैन एकैसाथ भिक्छन् र चाका निचोर्दा सबै एकै ठाउमा मिसिन्छन् भने छाउरा चाका र कुट केही मानिसले खाने त अरु मलखाद वा खोल्साखोल्सीमा लगेर फाल्ने चलन विद्यमान छ भने आधुनिक मौरीपालनमा कुनै पनि वस्तु खेर जादैन बरु मह सफा र शुद्ध उत्पादन हुन्छ ।

परम्परागत मौरी पालनलाई सुधारेर आधुनिक मौरीपालनमा परिवर्तन गर्न सकिन्छ, त्यसको लागि केही खर्च बढ्छ तर बढेको खर्चको तुलनामा आमदानी ८-१० गुना बढी हुन्छ ।

आधुनिक मौरीपालन गर्दा लाग्ने खर्च घटाउन मौरी कृषकहरूलाई २०-२५ जनाको समूहमा जुट्न अनुरोध गरिन्छ, जसले गर्दा निम्नानुसारको फाइदा लिन सकिन्छ ।

तालिका : आधुनिक मौरी पालनको लागि खर्च अनुमान

क्र.सं	सामग्रीको नाम	ईकाई	मौरीको जात र मूल्य रु./ईकाई	
			मेलिफेरा	सेराना
क. मौरीका गोला पिच्छेको हिसाव				
१.	रानु सहितको स्वस्थ गोला	वटा	१६००/-	१०००/-
२.	आधुनिक घर	वटा	१४०० /- (४ चौकोश)	१००० /- (५ चौकोश)
३.	आधार चाका	कि.ग्रा	४००/-	४००/-
४.	घार खुट्टा	वटा	१०० /-	१०० /-
५.	कचौरा (सेट)	सेट	४०/-	४०/-
६.	रानी ढोका	वटा	-	३०/-
७.	आहारा दानी	वटा	२०/-	२०/-
८.	चिनी (१५ र १० कि.ग्रा.)	कि.ग्रा	४५०/-	३००/-
जम्मा			४०१०/-	२८९०/-
ख. कृषक पिच्छे चाहिने सामग्री				
१.	चक्क	वटा	१५०/-	१३०/-
२.	घुम्टी	वटा	२००/-	२००/-
३.	पञ्जा	जोर	१५०/-	१५०/-
४.	धुँवादानी	वटा	३००/-	३००/-
५.	घार ज्यावल	वटा	५०/-	५०/-
६.	रानी पिंजडा	वटा	४०/-	४०/-
जम्मा			८९०/-	८७०/-
ग. समूह पिच्छे भए काम चल्ने सामग्री				
१.	मह मदानी	वटा	३०००/-	२५००/-
२.	आधार चाका साँचो	वटा	२०००/-	१५०० /-
जम्मा			५०००/-	४०००/-
एक घरको लागि लाने खर्च (क+ख+ग)				

यस प्रकार उपरोक्त हिसावअनुसार, यदि १ गोला मौरी सहितको घर र त्यसको लागि आवश्यक १ सेट सामग्री १ जना व्यक्ति एकैले खरिद गरेर मौरी व्यवसाय शुरु गर्ने हो भने एकै घरका लागि मेलिफेरा मौरी पालन रु. १०,०००/- र सेराना मौरी पालन रु. ८,०००/- जति खर्च लाग्छ ।

* शंकर प्रसाद न्यौपानेद्वारा लिखित उन्नत मौरी पालन पुस्तिकाबाट साभार ।

यदि एकै जनाले शुरुमा १० गोला मौरी सहित त्यसको लागि चाहिने सम्पूर्ण सेट सामग्री किनेर मौरी पालन व्यवसाय गर्ने हो भने मेलिफेराको लागि प्रतिघार खर्च रु. ४६००/- र सेरानाको लागि रु. ३७७०/- जति पर्न आउँछ।

यदि २० जना मिलेर १/१ घर मौरी किन्ने र त्यसको लागि चाहिने सामग्रीहरू मह मदानी र आधार चाका साँचो (यन्त्र) साभेदारीमा किन्ने हो भने जनही रु. ५१५०/- र ४०००/- जति पर्न आउँछ।

यसबाट यो प्रष्ट हुन्छ कि मौरी पालन गर्दा समूहमा गर्ने हो भने साभ्का सामग्री खरिद गर्नाले लगानी रकम घटाउन सकिंदो रहेछ। एकै व्यक्तिले धेरै घर मौरी पाल्दा कृषक पिच्छे चाहिने सामग्रीको खर्च पनि घटाउन सकिने रहेछ, भने प्राविधिक सेवा र संस्थागत विविध सेवा प्राप्त गर्न व्यक्तिले भन्दा समूहले प्राथमिकता पाउने व्यवस्था समेत रहेको छ।

माथिको हिसाब अनुसार जति धेरै घर मौरी किन्यो त्यहि अनुपातमा प्रतिघार खर्च कम पर्दो रहेछ भन्ने पुष्टी हुन्छ। जस्तै एकजनाले एक वटा सेराना मौरी सहितका घर र एक सेट सामग्री एकलैले किन्नु पर्दा रु ७७६०/- पर्ने रहेछ, यदि उसलले १० वटा मौरी सहितका घर र उसलाइ चाहिने अन्य सामान एक सेट किन्छ भने रु भने २० जना मिलेर २० वटा मौरी सहितका घर र एक सेट सामान किन्दा जम्मा रु ३१३४/- लाग्ने रहेछ।

यदि एउटै किसानले धेरै घर मौरी पाल्ने स्थिति नभए धेरै जना किसान मिलेर धेरै घर मौरी पाल्दा उत्पादन खर्च कम हुन्छ अर्थात थोरै लागतमा धेरै मह उत्पादन गर्न सकिन्छ। त्यस्तै मौरीका अन्य उत्पादन पनि कम खर्चमा धेरै उत्पादन हुन्छ। परागसेचन सेवाबाट हुने प्रशस्त फाइदा त अलग्गै छ।

कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय
कृषि सूचना तथा सञ्चार केन्द्र

प्रकाशन क्रम : ३१- ०५८/५९
फोल्डर क्रम : ९
प्रकाशन प्रति : १०,०००

मुद्रक :
कृषि सूचना तथा सञ्चार केन्द्र
हरिहरभवन, पुल्चोक, ललितपुर।
फोन ५२२२४८, ५२५६१७
फ्याक्स : ९७७-१-५२२२५८
E-mail : agroinfo@wlink.com.np
URL: www.aicc.gov.np

आधुनिक र परम्परागत मौरी
पालनमा फरक

कृषि सूचना तथा सञ्चार केन्द्र